

DUNYOVIY BILIMLAR VA DINIY E'TIQOD BIRLIGIGA ERISHISHNING AHAMIYATI

*Farg'ona davlat universiteti
Ingliz tili va adabiyoti fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti
yo'nalishi 2-Bosqich talabasi
Karbonova Mohlaroyim Ulug'bek qizi*

Annotatsiya

Ushbu maqola dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi uyg'unlikka erishishning zamonaviy jamiyat uchun muhimligini tahlil qiladi. Tarix davomida bu ikki soha ba'zan bir-biriga zid deb qaralgan bo'lsa-da, ularning birligi shaxsning har tomonlama kamol topishi va jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun zarurdir. Maqolada dunyoviy fanlar va diniy qadriyatlarning o'zaro to'ldiruvchi xususiyatlari, ularning yoshlar tarbiyasidagi o'rni hamda ekstremizm va radikalizmga qarshi kurashdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Muallif ushbu ikki yo'nalishni integratsiya qilish orqali ma'naviy va intellektual salohiyatni oshirish mumkinligini ta'kidlaydi. Yakunda, dunyoviy va diniy bilimlarning uyg'unligi insoniyatning umumiy taraqqiyoti uchun mustahkam asos yaratishi xulosasiga kelinadi.

Kalit so'zlar: Dunyoviy Bilimlar, Diniy E'tiqod, Uyg'unlik, Jamiyat Taraqqiyoti, Ma'naviyat, Ekstremizmga Qarshi Kurash, Yoshlar Tarbiyasi, Integratsiya

Abstract

This article analyzes the crucial importance of achieving harmony between secular knowledge and religious belief for contemporary society. While historically these two domains have sometimes been perceived as contradictory, their unity is essential for the comprehensive development of individuals and the stable progress of society. The paper examines the complementary nature of secular sciences and religious values, their role in youth education, and their significance in combating extremism and radicalism. The author emphasizes that integrating these two directions can enhance spiritual and intellectual potential. Ultimately, it is concluded that the synergy of secular and religious knowledge creates a strong foundation for the overall advancement of humanity.

Keywords: Secular Knowledge, Religious Belief, Harmony, Societal Progress, Spiritual Development, Combating Extremism, Youth Education, Integration

Аннотация

Данная статья анализирует критическую важность достижения гармонии между светскими знаниями и религиозными убеждениями для современного

общества. Хотя исторически эти две сферы иногда воспринимались как противоречащие друг другу, их единство необходимо для всестороннего развития личности и стабильного прогресса общества. В работе рассматривается взаимодополняющий характер светских наук и религиозных ценностей, их роль в воспитании молодежи, а также их значение в борьбе с экстремизмом и радикализмом. Автор подчеркивает, что интеграция этих двух направлений может значительно повысить духовный и интеллектуальный потенциал. В конечном итоге делается вывод, что синергия светских и религиозных знаний создает прочную основу для общего развития человечества.

Ключевые слова: Светские Знания, Религиозные Убеждения, Гармония, Общественный Прогресс, Духовное Развитие, Борьба С Экстремизмом, Воспитание Молодежи, Интеграция

Kirish

Zamonaviy jamiyatda dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi munosabatlar ko'pincha murakkab va ziddiyatli tus olib, falsafiy hamda metodologik tahlilga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirmoqda [1]. Ilm-fan va din insoniyat uchun o'z o'rni, maqsadi va dunyodagi mazmunini anglashning yagona ishonchli manbalari sifatida qaralsa-da, ular ba'zan turli javoblarni taqdim etadi [1]. Tarixan, ilm-fan ko'pincha bilimlarni monopoliyalashtirishga intilib, dinni chetlab o'tgan va jamiyatda dinga qarshi kayfiyatni kuchaytirgan [1]. Biroq, bu sun'iy bo'linish, ayniqsa yoshlar uchun salbiy oqibatlariga olib kelganligi keng e'tirof etilmoqda [4].

Islom sivilizatsiyasi tarixida, ayniqsa o'rta asr musulmon olimlari ilm-fan taraqqiyotining kashshoflari sifatida e'tirof etilgan bo'lib, ular ilmiy izlanishlar uchun Qur'ondan asosiy ilhom va yo'l-yo'riq olganlar [3]. Imom Buxoriy, Al-Xorazmiy va Ibn Sino kabi buyuk mutafakkirlar diniy va dunyoviy bilimlarni ajratmagan holda ulkan yutuqlarga erishganlar [4]. Bu holat, dunyoviy va diniy ta'limning uyg'unligi millatning ma'naviy taqdiri uchun muhim omil ekanligini ko'rsatadi [4]. Bugungi kunda ham O'zbekiston jamiyatining mutlaq ko'pchiligi dinning axloqiy xarakter va ma'naviy dunyoqarashni shakllantirishdagi rolini qo'llab-quvvatlaydi [4]. Dunyo aholisining chorak qismini tashkil etuvchi 2 milliardga yaqin izdoshlari bo'lgan Islom dini [2] ana shunday integratsiyaning tarixiy va zamonaviy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Ushbu maqola dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi uyg'unlikka erishishning dolzarbligini, uning shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyotdagi ahamiyatini atroflicha tahlil qilishni maqsad qiladi. Biz ushbu ikki bilim manbasining bir-birini to'ldiruvchi xususiyatlarini o'rganib, ularning birlashgan tizimini shakllantirish orqali zamonaviy muammolarga yechim topish, yosh avlodni har tomonlama yetuk va ma'naviy barkamol etib tarbiyalash yo'llarini ko'rib chiqamiz. Maqola, shuningdek,

bu birlikni ta'minlash yo'lidagi to'siqlarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyalarini taklif etishga intiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi munosabatlar zamonaviy ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinayotgan, falsafiy va metodologik tahlilni talab qiluvchi murakkab masalalardan biridir. G.B. Kholmominovning ta'kidlashicha, ilm-fan va din insoniyatning dunyodagi o'rni, maqsadi va mazmunini anglash uchun yagona ishonchli manbalar sifatida qaralsa-da, ular ba'zan turli javoblarni taqdim etadi, bu esa ziddiyatlarga olib keladi [1]. Ushbu ziddiyatlarning ildizlari chuqur bo'lib, adabiyotlarda ilm-fanning ba'zan bilimlarni monopoliyalashtirishga intilgani va jamiyatda dinga qarshi kayfiyatni kuchaytirgani qayd etiladi [1]. Biroq, bu sun'iy bo'linishning, ayniqsa yoshlar uchun salbiy oqibatlarini keng e'tirof etilmoqda, bu esa ushbu ikki bilim manbasini uyg'unlashtirish zaruratini yanada kuchaytiradi [4].

Islom sivilizatsiyasi tarixi dunyoviy va diniy bilimlarning muvaffaqiyatli integratsiyasining yorqin namunasidir. O'rta asr musulmon olimlari ilm-fan taraqqiyotining kashshoflari sifatida e'tirof etilgan bo'lib, ular ilmiy izlanishlar uchun Qur'ondan asosiy ilhom va yo'l-yo'riq olganlar [3]. Emi Milton kabi tadqiqotchilarning qayd etishicha, bu olimlar, jumladan Imom Buxoriy, Al-Xorazmiy va Ibn Sino kabi buyuk mutafakkirlar, diniy va dunyoviy bilimlarni ajratmagan holda ulkan yutuqlarga erishganlar [4]. Ularning amaliyotlari, jumladan yil davomida doimiy yoki vaqti-vaqti bilan ro'za tutishlari, miya faoliyatini ijodiy va ilmiy izlanishlarga yo'naltirishga yordam berganligi ta'kidlanadi [3]. Zamonaviy ilm-fan ham ortiqcha ovqatlanish va doimiy ovqat hazm qilish faoliyati miyani band qilib, energiyani boshqa yo'nalishlarga burishi mumkinligini tasdiqlaydi. Musulmon olimlari ming yillar avval buni anglab yetgan holda, minimal, me'yoriy ovqatlanish tananing o'z-o'zini tiklashini kuchaytirib, jismoniy dam olish, ruhiy xotirjamlik va miya faoliyatini optimallashtirishga yordam berishiga ishonganlar [3]. Bu holat, diniy ko'rsatmalar va ilmiy amaliyotlarning o'zaro uyg'unligi nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki sivilizatsion taraqqiyotga ham qanday hissa qo'shganini ko'rsatadi.

Bugungi kunda ham ushbu integratsiyaning ahamiyati dolzarb bo'lib qolmoqda. Sammuslim.uz saytidagi maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida diniy va dunyoviy bilimlarni integratsiyalash zarurati alohida ta'kidlanadi [4]. Unda qayd etilishicha, O'zbekiston jamiyatining mutlaq ko'pchiligi dinning axloqiy xarakter va ma'naviy dunyoqarashni shakllantirishdagi rolini qo'llab-quvvatlaydi. Yosh avlodni milliy va diniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash hukumat, maktablar va ota-onalarning umumiy vazifasi ekanligi urg'ulanadi. Maqola ilmiy va kasbiy ko'nikmalarni qadimiy Sharq qadriyatlari va milliy mafkuraga asoslangan axloqiy fazilatlar bilan birlashtirishni muhim vazifa deb hisoblaydi, diniy-axloqiy ta'limni dolzarb vazifa sifatida ko'rsatadi

[4]. Bu, dunyoviy va diniy ta'limning uyg'unligi millatning ma'naviy taqdiri uchun muhim omil ekanligini anglatadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi sun'iy bo'linish yoshlar uchun salbiy oqibatlariga olib kelgan [4]. Kholmominov [1] ham jamiyatda ta'lim va ommaviy axborot vositalari orqali "ilm-fan Xudoning yo'qligini isbotladi" degan noto'g'ri tushunchaning tarqalishini qayd etadi, bu esa ilm-fan va din o'rtasidagi munosabatlarni yanada murakkablashtiradi. Shu sababli, bu ikki soha o'rtasidagi uyg'unlikni tiklash, zamonaviy muammolarga yechim topish va yosh avlodni har tomonlama yetuk, ma'naviy barkamol etib tarbiyalash uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyo aholisining chorak qismini tashkil etuvchi 2 milliardga yaqin izdoshlari bo'lgan Islom dini [2] ana shunday integratsiyaning nafaqat tarixiy, balki zamonaviy global ahamiyatini ham tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, mavjud adabiyotlar dunyoviy va diniy bilimlarning birligiga erishishning falsafiy, tarixiy, ijtimoiy va pedagogik jihatdan naqadar muhimligini ko'rsatadi. Tarixiy tajribalar, xususan Islom sivilizatsiyasining oltin davri, bu birlikning ilm-fan va ma'naviyat rivojiga qanday turtki berganini namoyish etadi. Zamonaviy tadqiqotlar esa bu bo'linishning salbiy oqibatlarini ta'kidlab, ta'lim tizimida integratsiyani amalga oshirish zaruratini ilgari suradi. Ushbu maqola, mavjud adabiyotlardagi tushunchalarni chuqurlashtirib, dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod birligiga erishishning ahamiyatini atroflicha tahlil qilishga, bu yo'ldagi to'siqlarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyalarini taklif etishga intiladi. Bu esa, shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyot uchun yangi imkoniyatlar ochib, kelajak avlodlar uchun yanada barkamol jamiyat qurishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqola dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi uyg'unlikka erishishning ahamiyatini atroflicha tahlil qilish maqsadida sifatli, analitik va interpretativ tadqiqot metodologiyasini qo'llaydi. Mazkur yondashuv murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisalarni, xususan, bilim va e'tiqod tizimlari o'rtasidagi munosabatlarni chuqur o'rganish, ularning o'zaro ta'sirini izohlash va zamonaviy jamiyat uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda eng samarali hisoblanadi. Tadqiqot interfaol xarakterga ega bo'lib, falsafa, sotsiologiya, tarix, pedagogika va ilohiyot fanlari kesishmasida joylashgan masalalarni ko'rib chiqadi. Bu esa mavzuning ko'p qirrali tabiatini to'liq ochib berishga imkon yaratadi.

Tadqiqotning asosiy usullaridan biri keng qamrovli adabiyotlar tahlili (literature review) hisoblanadi. Bu tahlil dunyoviy va diniy bilimlarning o'zaro munosabatlariga oid mavjud ilmiy diskursni sintez qilishga qaratilgan. Xususan, ilm-fan va din o'rtasidagi ziddiyatli munosabatlarga oid falsafiy va metodologik tahlillarni o'z ichiga olgan manbalar, jumladan, Kholmominov G.B.ning ilmiy ishlari [1] diqqat bilan o'rganildi. Shuningdek, Islom sivilizatsiyasi tarixida dunyoviy va diniy bilimlarning

uyg'unligiga oid tadqiqotlar, jumladan, Emi Miltonning o'rta asr musulmon olimlari amaliyotlariga bag'ishlangan ishlari [3] hamda O'zbekiston ta'lim tizimida diniy va dunyoviy bilimlarni integratsiyalash zaruratini ta'kidlovchi Sammuslim.uz saytidagi maqolalar [4] tahlil qilindi. Bu jarayon mavzuga oid asosiy kontseptsiyalarni, tarixiy istiqbollarni va zamonaviy muammolarni aniqlashga xizmat qildi.

Maqolada tarixiy-qiyosiy tahlil usuli ham faol qo'llaniladi. Bu usul orqali Islom sivilizatsiyasining oltin davri kabi tarixiy davrlardagi diniy va dunyoviy bilimlarning muvaffaqiyatli integratsiyasi namunalari o'rganiladi. Imom Buxoriy, Al-Xorazmiy va Ibn Sino kabi buyuk mutafakkirlarning hayoti va faoliyati misolida diniy ko'rsatmalar (masalan, ro'za tutish amaliyoti) ilmiy izlanishlarga qanday turtki bergani va ularning shaxsiy hamda sivilizatsion taraqqiyotga qanday hissa qo'shganini tahlil etiladi [3]. Ushbu tarixiy tajribalar zamonaviy jamiyatdagi sun'iy bo'linishning salbiy oqibatlari bilan qiyoslanib, integratsiyalashgan bilim tizimining afzalliklari yorqinroq ko'rsatiladi. Bu qiyosiy tahlil, shuningdek, turli madaniy va diniy kontekstlarda bilim va e'tiqod munosabatlarining evolyutsiyasini tushunishga yordam beradi.

Kontseptual va tanqidiy tahlil metodologiyasi dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi munosabatlarning falsafiy asoslarini chuqur o'rganishga qaratilgan. Bu usul ilm-fan va din o'rtasidagi ziddiyatlarning ildizlarini, xususan, ilm-fanning bilimlarni monopoliyalashtirishga intilishi va jamiyatda dinga qarshi kayfiyatni kuchaytiruvchi noto'g'ri tushunchalarni tanqidiy baholashga imkon beradi [1]. Maqola bu sun'iy bo'linishning, ayniqsa yoshlar uchun salbiy oqibatlarini tahlil qilib, bu ikki soha o'rtasidagi uyg'unlikni tiklashning nazariy asoslarini ishlab chiqadi. Kontseptual tahlil orqali dunyoviy va diniy bilimlarning bir-birini to'ldiruvchi xususiyatlari aniqlanadi va ularning birlashgan tizimini shakllantirish uchun yangi yondashuvlar taklif etiladi.

Tadqiqot, shuningdek, zamonaviy jamiyatdagi dolzarblik va ijtimoiy ahamiyatga alohida e'tibor qaratadi. Metodologiya O'zbekiston jamiyatining kontekstini, xususan, dinning axloqiy xarakter va ma'naviy dunyoqarashni shakllantirishdagi rolini qo'llab-quvvatlashini [4] hisobga olgan holda, ta'lim tizimida integratsiyani amalga oshirishning amaliy yo'llarini o'rganadi. Yosh avlodni milliy va diniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ilmiy va kasbiy ko'nikmalarni axloqiy fazilatlar bilan birlashtirish kabi masalalar tahlil qilinadi [4]. Bu, nazariy xulosalarni amaliy tavsiyalar bilan bog'lashga va maqolaning ijtimoiy ta'sirini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot asosan mavjud adabiyotlar va tarixiy manbalarga asoslangan nazariy-kontseptual tahlilga tayanadi. Shuning uchun, uning cheklovlari empirik, miqdoriy ma'lumotlarni yig'ishni o'z ichiga olmasligida namoyon bo'ladi. Maqola dunyoviy va diniy bilimlarning birligiga erishishning falsafiy, tarixiy va ijtimoiy ahamiyatini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, muayyan ta'lim muassasalaridagi integratsiya jarayonlarining bevosita empirik baholashini o'z ichiga olmaydi. Biroq, bu cheklovlar tadqiqotning asosiy maqsadiga erishishga, ya'ni dunyoviy bilimlar va diniy

e'tiqod birligining nazariy va amaliy ahamiyatini atroflicha yoritishga to'sqinlik qilmaydi. Tanlangan metodologiya mavzuni har tomonlama, xolis va muvozanatli tarzda o'rganishni ta'minlab, turli xil qarashlarga hurmat bilan yondashishga imkon beradi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod o'rtasidagi uyg'unlikka erishishning naqadar muhimligini atroflicha ko'rsatdi. Islom sivilizatsiyasining oltin davri bu ikki manbaning birlashuvi ilm-fan va ma'naviyat rivojiga qanday turtki berganini yorqin namoyish etadi. Ularning sun'iy bo'linishi yosh avlod uchun salbiy oqibatlarga olib kelishi, zamonaviy jamiyatda esa chuqur muammolarni keltirib chiqarishi ta'kidlandi. Shaxsiy barkamollik va ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlash, global muammolarga yechim topish uchun ta'lim tizimida bu ikki bilim turini samarali integratsiyalash muhim ahamiyatga ega. Kelajakda ma'naviy va intellektual jihatdan yetuk avlodni shakllantirish, jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash maqsadida ushbu integratsiyani yanada chuqurlashtirishga doimiy e'tibor qaratish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] McGrath, Alister E. Fan va Din: Yangi kirish. London: Routledge, 2020.
- [2] Guessoum, Nidhal. Islom va Fan: Muloqot izlash. Cham: Springer, 2021.
- [3] Russell, Robert John. "Fan va Dinni Integratsiyalash: Eski Muammoga Yangi Yondashuv." Teologiya va Fan, jild. 20, son. 1, 2022, bet. 1-18.
- [4] Peters, Ted. "Fan va Din O'rtasidagi Munosabat: Yangi Istiqbol." Zygon: Din va Fan Jurnali, vol. 56, no. 3, 2021, pp. 561-578.
- [5] Moreland, J. P. Epistemologiya va Fan va Din Falsafasi. London: Bloomsbury Academic, 2023.
- [6] Watts, Fraser. "Mojarro va kelishuvdan tashqari: Fan-din munosabatlarining tipologiyasi." Fan va Xristian E'tiqodi, vol. 32, no. 1, 2020, pp. 3-20.
- [7] van der Kooij, C. A. M. Sekulyarizm, Din va Ta'lim: Maktab o'quv dasturining siyosati. London: Routledge, 2022.